

ОЦІНЮВАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Узагальнено важливість оцінювання рівня економічної безпеки регіону як передумови забезпечення його конкурентоспроможності з урахуванням класифікації конкурентних переваг регіонів. Обґрунтовано алгоритм оцінювання рівня економічної безпеки регіону в контексті забезпечення його конкурентоспроможності. Ідентифіковано систему показників економічної безпеки регіону відповідно до компонент його конкурентоспроможності. Проведено діагностику економічної безпеки регіонів України за основними параметрами соціально-економічного розвитку. За результатами бальної оцінювання рівня економічної безпеки виокремлено групи регіонів України з відносно високим, нормальним, передкризовим та критичним рівнем їх економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, конкурентоспроможність, регіон, оцінювання взаємозв'язків, параметри соціально-економічного розвитку, бальна оцінка.

BILYK R. R.

«M. I. Dolishnyi Institute of Regional Research of NAS of Ukraine», Lviv, Ukraine

EVALUATION OF ECONOMIC SECURITY AND COMPETITIVENESS INTERCONNECTIONS OF REGION

The actuality of evaluation of region economic security as an ensuring precondition of its competitiveness is generalized, considering the classification of the region's competitive advantages. The algorithm of evaluation of the region economic security in the aspect of connection with the region competitiveness is substantiated. The system of indicators of the region economic security according to the component of competitiveness is identified. The diagnostic of economic security of Ukraine's regions according to the basic parameters of socio-economic development is conducted. The group of regions with relatively high, normal, pre-crisis and critical levels of economic security is singled according to the results of scoring of economic security of Ukraine's regions.

Keywords: economic security, competitiveness, region, evaluation of interconnections, parameters of social and economic development, point scale.

Постановка задачі. Моніторинг економічної безпеки регіону є невід'ємним елементом системи управління, оскільки дає змогу якісно реагувати на зміни соціально-економічних умов зовнішнього та внутрішнього середовища, а також удосконалювати напрями регіональної політики в аспекті підвищення рівня конкурентоспроможності регіону. Для оцінки економічної безпеки на рівні держави, регіону чи підприємства, науковці пропонують застосовувати безліч індикаторів та показників, які характеризують компоненти економічної безпеки та мають порогові значення, перевищення яких свідчить про виникнення тих, чи інших загроз економічній безпеці [1–4]. Деякі дослідження містять обґрунтування інтегральних показників та деталізовану методику їх обчислення [5–7]. Однак, не зважаючи на значну кількість підходів, доцільно виділити та практично застосувати підхід для оцінки економічної безпеки регіону як передумови забезпечення його конкурентоспроможності, з урахуванням класифікації конкурентних переваг регіонів.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми економічної безпеки широко досліджують вітчизняні науковці: В. Андрійчук, О. Барановський, Д. Буркальцева, О. Власюк, З. Варналій, Т. Васильців, А. Гальчинський, В. Геєць, З. Герасимчук, Я. Жаліло, А. Мокій, В. Мунтян, Г. Пастернак-Гаранушенко, А. Сухоруков, В. Ткач, Ю. Харазішвілі, М. Флейчук, В. Шлемко та ін. У більшості випадків у центрі їхньої уваги перебувають окремі питання, пов'язані із визначенням сутності економічної безпеки на різних рівнях ієрархії управління економікою, в тому числі на регіональному рівні шляхом аналізу загроз та чинників розвитку, складових, критеріїв та індикаторів оцінки рівня економічної безпеки. Методики оцінки рівня конкурентоспроможності регіону досліджують В. Андреев, В. Антонов, Н. Булах, Т. Гончарук, А. Гуменюк, В. Підвисоцький та ін.

Виділення невирішених частин. Водночас аналіз наукових досліджень проблем економічної безпеки дає змогу стверджувати, що на сьогодні в Україні недостатньою теоретично та емпірично обґрунтовано інструментарій оцінювання економічної безпеки на регіональному рівні, використання якого дозволить оцінити вплив конкурентоспроможності регіону на його економічну безпеку.

Формулювання цілей. Метою статті є оцінювання взаємозв'язків економічної безпеки та конкурентоспроможності регіону.

Виклад основного матеріалу. Оцінювання рівня економічної безпеки регіону в аспекті зв'язку із конкурентоспроможністю регіону доцільно здійснювати за наступним алгоритмом:

1. Формування системи показників економічної безпеки. На даному етапі необхідно виділити ряд показників економічної безпеки, які відповідатимуть кожній з компонент конкурентоспроможності регіону. Зазначимо, що актуально показники економічної безпеки обґрунтовувати не лише з погляду конкурентоспроможності, але й в аспекті загроз безпеці, які виникатимуть у разі перевищення порогового

значення.

2. Рационалізація системи показників. На даному етапі доцільно звести систему показників до найбільш інформативних та таких, що найбільш повно описуватимуть економічну безпеку регіону. Вважається, що найбільш раціонально по кожній з компонент виділити 3-4 показники.

3. Збір та систематизація статистичної інформації, розрахунок індикаторів та аналіз отриманих даних. Заключний етап є вкрай важливим, оскільки сформовані висновки щодо рівня економічної безпеки регіону визначатимуть напрямки наукових розвідок в аспекті визначення стратегічних пріоритетів зміцнення конкурентоспроможності регіонів у системі забезпечення економічної безпеки держави.

Загрози економічній безпеці регіону доцільно класифікувати за виділеними компонентами (рис. 1). Серед найбільш значимих загроз економічній безпеці доцільно виділити: зниження економічної активності в регіоні, зменшення підприємницького потенціалу та зниження ділової активності загалом, дестабілізація ринку праці, погіршення умов життя населення, зменшення внутрішнього споживання, зростання економічної залежності від імпорту, зменшення інвестиційної привабливості регіону, зниження рівня соціально-економічного розвитку регіону та погіршення його конкурентних позицій. Поглиблення загроз економічній безпеці регіону більш ймовірно деструктивно впливатимуть на економічну безпеку держави.

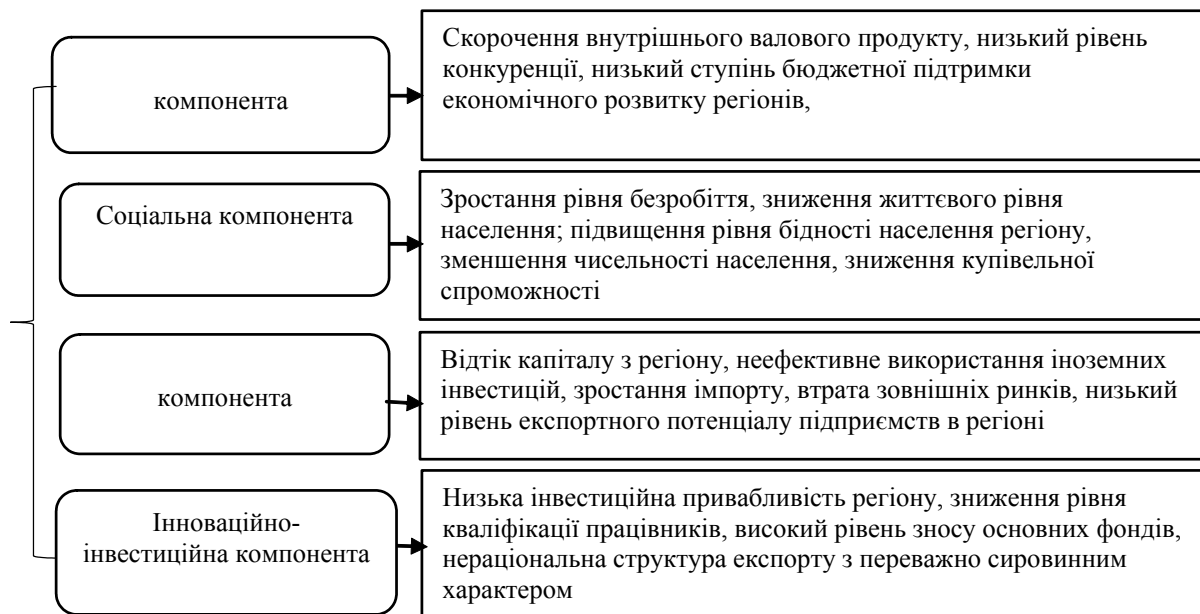

Рис. 1. Загрози економічній безпеці регіону відповідно до компонент конкурентоспроможності

Таким чином, для аналізу економічної безпеки регіону пропонується використовувати систему показників (табл. 1), яка складається з 4 груп показників, які кількісно характеризують стан безпеки, а їх аналіз в динаміці дасть змогу виділити найбільш загрозливі тенденції та сформувані ефективні напрями протидії виникнення загрозам та їх мінімізації в межах реалізації регіональної політики.

Аналіз показників фінансово-економічної компоненти економічної безпеки регіонів (табл. 2) показав, що в 2014 р. загалом спостерігалось збільшення валового регіонального продукту практично по всіх регіонах України, виняток становили Донецька (скорочення на 26,5 % у порівнянні з попереднім періодом) та Луганська області (скорочення 42,5 %). Середній відсоток підвищення ВРП на одну особу коливався в межах 15-16 %. 2014 р. характеризувався негативними тенденціями щодо скорочення доходів місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу. Зокрема, у порівнянні з 2013 р. суттєве зниження даного показника спостерігалось в таких областях: Чернівецька (-33,3 %), Чернігівська (-22,2 %), Запорізька (-17,1 %), Житомирська (-17,6 %), Рівненська (-14,2 %). В 2015 р. по всіх регіонах простежувалась позитивна тенденція щодо підвищення рівня доходів місцевих бюджетів, виняток становила лише Івано-Франківська область (-19,9 % у порівнянні з попереднім роком). Даний показник є надзвичайно важливим при моніторингу економічної безпеки, оскільки зниження доходів місцевих бюджетів означає нестачу бюджетних коштів з наступним залученням зовнішніх джерел фінансування та поглиблення фінансової залежності регіону. Щодо обсягу реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу, то загалом за аналізований період спостерігається чітка позитивна тенденція за винятком «нестабільних регіонів» – Донецької та Луганської областей. Зважаючи, що дані регіони є одними з найбільш промислово розвинутих та володіють значним промисловим потенціалом, така тенденція не лише негативно вплине на конкурентоспроможність регіонів, але й продовжуватиме деструктивно впливати на економічну безпеку держави через дестабілізацію промисловості та загальне зниження обсягів промислового виробництва.

Система показників економічної безпеки регіону

№ з/п	Компоненти конкуренто-спроможності регіону	Показники економічної безпеки	Порогові значення або зміна	Можливі загрози
1	Фінансово-економічна	ВРП на одну особу в порівнянні зі середньостатистичним значенням по Україні, %	70	Зниження економічної активності
		Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) у розрахунку на одиницю населення	Зниження в динаміці	Нестача бюджетних коштів
		Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу	Зниження в динаміці	Зменшення підприємницького потенціалу
2	Соціальна	Чисельність населення, осіб	–	Вимирання нації, старіння населення
		Рівень безробіття, %	8	Дестабілізація ринку праці, погіршення умов життя населення
		Найвищий дохід населення у розрахунку на одну особу, грн.	Зниження в динаміці	Зниження купівельної спроможності населення
		Індекс споживчих цін, %	5	Зниження рівня внутрішнього споживання
3	Зовнішньо-економічна	Коефіцієнт покриття експортом імпорту	Не менше 1	Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі
		Відношення імпортованих товарів до ВРП, %	Не більше 35	Економічна залежність від імпорту
		Обсяг експорту на одну особу, дол. США	Зниження в динаміці	Зменшення експортного потенціалу
4	Інноваційно-інвестиційна	Індекс капітальних інвестицій	Зниження в динаміці	Зменшення інвестиційної привабливості регіону
		Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	Зниження в динаміці	Зниження наукового потенціалу
		Витрати на наукові дослідження, % від ВРП	2	

Таблиця 2

Показники фінансово-економічної компоненти економічної безпеки регіонів України в 2013–2015 рр.

Регіон	Показники		ВРП на одну особу, грн.			Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) у розрахунку на одну особу, тис. грн.			Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу		
	2013 р.	2014 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.			
Україна	33473	36904	1,6	1,8	2,6	24461,1	27803,8	34916,9			
Вінницька	22303	27249	1,5	1,4	2,0	17941,4	17889,7	28113,9			
Волинська	19817	23218	1,2	1,1	1,8	11782,4	12520,5	17690,8			
Дніпропетровська	46333	53749	2,9	2,8	3,7	62268,5	71125,4	88537,5			
Донецька	37830	27771	2,4	2,2	2,5	31819,4	41800,9	39787,2			
Житомирська	20286	23678	1,7	1,4	2,0	13618,4	14727,7	20191,2			
Закарпатська	17044	19170	1,4	1,4	1,5	7656,1	8597,6	11033,4			
Запорізька	30526	37251	1,1	0,9	2,9	49803,5	53397,7	74303,6			
Івано-Франківська	24022	27232	2,0	2,1	1,7	15803,9	16887,7	23635,0			
Київська	39988	46058	1,3	1,2	3,2	26410,5	28053,4	39665,9			
Кіровоградська	25533	29223	1,6	1,6	2,2	15049,7	17788,4	20800,5			
Луганська	24514	14079	1,7	1,7	2,0	12451,8	20689,9	11237,8			
Львівська	24937	28731	1,6	1,5	2,3	13841,6	14215,3	21275,9			
Миколаївська	27355	30357	1,7	1,6	2,2	19914,3	21494,0	29568,2			
Одеська	29118	31268	1,7	1,8	2,6	12086,8	12424,6	18567,1			
Полтавська	39962	48040	2,2	2,1	3,0	49174,4	54546,8	71541,5			
Рівненська	19003	24762	1,4	1,2	1,7	14819,8	15515,1	22484,5			
Сумська	23517	26943	1,4	1,5	2,1	20062,7	22430,8	29011,9			
Тернопільська	16819	20228	1,3	1,0	1,5	7699,8	8667,2	11075,8			
Харківська	31128	35328	1,7	1,9	2,6	25038,0	26725,8	37474,1			
Херсонська	19311	21725	1,2	1,2	1,8	12129,9	12021,0	19081,3			
Хмельницька	20165	24662	1,1	1,3	1,9	13408,1	14070,2	20309,5			
Черкаська	26168	30628	1,4	1,6	2,3	24502,3	27352,6	35473,8			
Чернівецька	15154	16552	1,5	1,0	1,6	4799,7	4897,1	7409,8			
Чернігівська	22603	26530	1,8	1,4	2,0	13661,3	15498,1	19530,9			
м. Київ	109402	124163	3,5	3,8	5,9	28671,0	30610,6	42904,7			

Дані табл. 2: систематизовано та розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України та Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

В соціальній компоненті економічної безпеки регіонів значну загрозу становить стрімке збільшення рівня безробіття населення (табл. 3). Зокрема, в 2014 р. в середньому по усіх регіонах рівень безробіття підвищився на 25-26 %. Найвищим темпом зростання рівня безробіття характеризувались: Кіровоградська (41,7 % у порівнянні з попереднім роком), Полтавська (40,2 %), Київська (31,3 %), Запорізька (27,2 %) області. Негативні тенденції простежувались і у 2015 р., однак темп зростання рівня безробіття в середньому по регіонах коливався в межах 5-6 %. До позитивних змін соціально-економічного становище регіонів варто віднести підвищення наявного доходу населення в 2015 р. Середній темп підвищення по регіонах становив 18,7 %. Проте, варто зазначити, що стрімке зростання індексу споживчих цін (43,2 % в цілому по Україні) нівелює зростання наявних доходів населення і свідчить про суттєве зниження купівельної спроможності, що своєю чергою сприяє зменшенню внутрішнього попиту та споживання в регіонах.

Таблиця 3

Показники соціальної компоненти економічної безпеки регіонів України в 2013–2015 рр.

Показники Регіон	Рівень безробіття, %			Наявний дохід населення у розрахунку на одну особу, грн.			Індекс споживчих цін, %		
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Україна	7,2	9,3	9,5	26719,4	26782,1	31044,3	0,5	24,91	43,32
Вінницька	8,4	10,5	9,3	23000,6	23421,7	28875,7	-0,3	23,3	38,8
Волинська	7,8	9,9	10	19804,9	20137,2	24222,3	-0,3	25,9	43,3
Дніпропетровська	6,5	8	7,4	30300,6	32036,2	38403,8	0,4	25,7	42,6
Донецька	7,8	11,02	14,2	31048,5	26234,4	20595,4	1,3	22,03	46,93
Житомирська	9,3	11,5	12	21652,1	22102,1	27041,6	-0,6	25,2	43,7
Закарпатська	7,8	9,2	9,5	17929,3	17358,1	21686,5	-0,3	25,7	44
Запорізька	6,6	8,4	10,2	28388,1	30181,8	35546,7	0,3	25,7	42,1
Івано-Франківська	7,2	8,1	8,9	20987,8	20356,7	25748,0	0	25	43,4
Київська	6,1	8	6,5	27390,6	28443,3	33207,4	-0,1	24,7	44,3
Кіровоградська	7,9	11,2	11,9	21671,4	21954,1	26631,2	0,1	24,4	41,3
Луганська	6,2	11,42	16,6	25590,3	19788,3	14882,5	1,3	25,23	38,83
Львівська	7,1	8,6	8,3	23138,3	23595,2	28772,1	0,2	26,7	45,2
Миколаївська	7,4	9,1	9,2	23868,8	23458,5	28580,0	0,7	24,9	43,5
Одеська	5,3	6,7	6,7	25571,8	24242,0	31542,6	0,9	27,2	44,6
Полтавська	8,2	11,5	12,4	25371,2	26195,7	31243,1	-0,4	23,8	45
Рівненська	9,4	10,6	11	21165,0	21781,0	25951,8	-0,7	27	44,9
Сумська	7,7	9,5	10,6	23558,6	23938,1	29810,4	-0,5	24,7	45,5
Тернопільська	9,4	11,3	12	18993,8	18400,5	23277,8	-0,8	25,4	45,1
Харківська	6,4	7,8	7,3	26098,2	26274,0	31459,1	-0,4	25,3	44,2
Херсонська	8,5	9,9	10,4	21724,0	20727,9	27066,9	0,5	24,1	45,8
Хмельницька	8	9,4	10,4	22789,0	22686,1	28525,2	0	23,7	42,5
Черкаська	8,9	10,2	10	21633,2	21760,5	26226,6	0,3	24,2	43,8
Чернівецька	7,4	9	10,5	19438,2	18475,6	23137,7	-0,1	23,5	42
Чернігівська	9,3	11,2	11,2	23599,7	23093,4	27690,2	-0,6	26,7	45,6
м. Київ	5,2	6,7	7,5	55841,6	62715,1	75794,4	1,5	25,8	38,6

Джерело: систематизовано та розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України та Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України

Зовнішньоекономічна діяльність України впродовж декількох останніх років характеризується зниженням обсягів експорту та поглибленням від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі. Підписання Угоди про Асоціацію з ЄС відкрило нові можливості для вітчизняних підприємств вийти на міжнародні ринки збуту продукції, однак є низка факторів, які негативно впливають на дані процеси. До таких факторів можна віднести невідповідність якості вітчизняної продукції вимогам ЄС, проблеми з сертифікацією та транспортуванням, недостатність квот на важливі позиції в українському експорті продукції сільськогосподарства, перепони на кордоні, обмежені можливості виходу українських малих і середніх підприємств на міжнародні ринки тощо. Окреслені проблеми багато в чому визначають також і стан економічної безпеки регіонів, зокрема зовнішньоекономічної компоненти (табл. 4). В 2014 р. для більшості регіонів України коефіцієнт покриття експортом імпорту знаходився вище критичної позначки (коефіцієнт = 1), а це означає, що у вартісному обсязі експорт переважає імпорту (виняток становили: Київська область – 0,49, Львівська – 0,49, Одеська – 0,47, Волинська – 0,58). Однак, в 2015 р. спостерігалась позитивна тенденція до поживлення

зовнішньої торгівлі регіонів і таким чином, окрім Київської (0,65), Львівською (0,83), коефіцієнт покриття для усіх регіонів знаходився вище нижньої допустимої межі. В 2015 р. відбулося і зростання обсягів експорту у розрахунку на одну особу: Вінницька (на 83,8 % у порівнянні з 2014 р.), Одеська (108,1 %), Київська (32,6 %), Черкаська (26,6 %), Івано-Франківська (25,7 %).

Таблиця 4

Показники зовнішньоекономічної компоненти економічної безпеки регіонів України в 2013–2015 рр.

Показники Регіон	Коефіцієнт покриття експортом імпорту			Відношення імпортованих товарів до ВРП, %		Обсяг експорту на одну особу, дол. США		
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2013 р.	2014 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Україна	0,82	0,99	1,02	-	-	0,89	1,26	1,39
Вінницька	1,37	1,73	3,18	22,24	15,71	0,53	0,46	0,42
Волинська	0,58	0,90	1,02	54,95	32,97	0,61	0,66	0,60
Дніпропетровська	1,83	1,89	1,98	115,39	86,22	1,97	2,67	2,97
Донецька	3,06	3,96	3,07	107,16	76,42	0,87	1,96	2,85
Житомирська	1,58	2,32	1,79	18,92	12,08	0,35	0,53	0,48
Закарпатська	0,63	0,80	1,08	121,01	90,48	0,87	1,10	1,03
Запорізька	2,09	2,36	2,70	57,65	42,48	1,67	2,11	2,07
Івано-Франківська	0,82	1,01	1,27	24,07	17,70	0,27	0,35	0,34
Київська	0,42	0,49	0,65	118,41	81,62	0,98	1,07	1,14
Кіровоградська	3,53	4,07	3,86	9,50	6,90	0,42	0,84	0,87
Луганська	1,92	1,87	0,81	75,46	72,25	0,12	0,86	1,58
Львівська	0,49	0,53	0,83	106,47	86,04	0,48	0,51	0,51
Миколаївська	2,34	2,91	2,79	33,92	20,79	1,38	1,58	1,86
Одеська	0,47	0,86	1,79	118,09	66,48	0,72	0,74	0,68
Полтавська	2,39	1,94	1,82	27,82	22,83	1,03	1,47	1,82
Рівненська	1,47	1,67	1,87	17,26	11,43	0,33	0,41	0,42
Сумська	1,43	1,34	1,50	27,44	20,53	0,54	0,66	0,82
Тернопільська	1,04	1,18	1,12	20,79	15,01	0,27	0,34	0,34
Харківська	0,87	0,96	1,02	73,21	53,47	0,48	0,67	0,73
Херсонська	1,34	1,93	1,69	14,22	8,58	0,22	0,34	0,34
Хмельницька	1,01	1,46	1,55	24,01	14,07	0,31	0,39	0,37
Черкаська	1,55	1,50	1,90	19,00	13,59	0,35	0,50	0,61
Чернівецька	0,79	1,16	1,38	10,43	6,74	0,12	0,14	0,14
Чернігівська	0,95	1,32	1,45	25,92	19,93	0,53	0,66	0,52
м. Київ	0,46	0,57	0,60	243,81	162,53	3,01	3,97	4,31

Джерело: систематизовано та розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України та Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України

Щодо інноваційно-інвестиційної компоненти зазначимо, що 2015 р. характеризувався поживленням інвестиційних процесів в регіонах, про свідчить зростання індексу капітальних інвестицій (табл. 5). Найвищий показник зростання спостерігався в: Миколаївській (87,09 % у порівнянні з 2014 р.), Чернівецькій (75,2 %), м. Київ (57,6 %), Рівненській (57,2 %) областях. Зниженням обсягу інвестицій в соціально-економічний розвиток регіону характеризувались Запорізька, Донецька, Івано-Франківська, Полтавська області. До негативних тенденцій щодо економічної безпеки в інноваційно-інвестиційному напрямку варто віднести скорочення частки реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції. Загалом, за даним показником до найбільш інноваційно розвинутих регіонів можна віднести: Чернігівську, Рівненську, Полтавську, Одеську та Київську області. Не зважаючи на деяке поживлення інноваційної діяльності протягом останніх кількох років, економіці регіонів України все ще притаманна технологічна відсталість та низький рівень інноваційного розвитку підприємств.

Для комплексної оцінки економічної безпеки регіонів пропонується застосувати метод бальної оцінки за обраними компонентами. Граничні значення показників для визначення рівня економічної безпеки регіонів представлено в таблиці 6. По кожній з компонент обрано один показник (фінансово-економічна складова – ВРП на одну особу, соціальна складова – рівень безробіття, зовнішньоекономічна складова – коефіцієнт покриття експорту імпортом, інноваційно-інвестиційна складова – частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції), який найбільш повно віддзеркалює стан безпеки в заданому напрямі. Значення показників розподіліться на класи відповідно до їх значення і відповідності критеріям безпеки. Граничні значення для показників (окрім рівня безробіття та коефіцієнта покриття експортом імпорту [8, с. 59]) визначались на основі середніх значень для даних показників та 50 % збільшення або зменшення даних значень.

**Показники інноваційно-інвестиційної компоненти економічної безпеки регіонів України
в 2013–2015 рр.**

Регіон	Індекс капітальних інвестицій			Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2013 р.	2014 р.
Україна	65,7	75,9	98,3	3,3	2,5
Вінницька	67,9	77,7	102,5	2,3	2,3
Волинська	85,7	89,5	137,7	3,0	2,5
Дніпропетровська	67,3	80,2	98,2	1,9	0,7
Донецька	32,1	44,0	41,1	3,0	1,7
Житомирська	71,7	79,6	110,5	5,5	1,4
Закарпатська	78,7	94,6	114,1	15,5	8,4
Запорізька	65,9	89,8	84,9	2,3	1,7
Івано-Франківська	89,4	126,9	110,2	4,3	3,8
Київська	67,5	80,0	99,0	2,4	2,2
Кіровоградська	68,0	78,9	101,6	6,4	2,9
Луганська	24,6	39,2	26,1	2,1	0,2
Львівська	73,5	88,5	106,5	3,0	2,1
Миколаївська	72,9	67,4	126,1	3,0	1,5
Одеська	54,4	67,3	76,9	3,6	2,4
Полтавська	58,8	86,1	70,0	6,5	8,9
Рівненська	78,3	80,7	126,9	0,8	10,4
Сумська	72,5	89,1	103,2	10,4	1,7
Тернопільська	70,5	71,7	115,2	2,6	3,8
Харківська	70,3	76,9	109,6	4,8	5,4
Херсонська	77,5	86,1	119,4	4,0	0,9
Хмельницька	90,1	102,6	136,5	1,6	1,6
Черкаська	72,2	80,3	111,1	2,0	1,5
Чернівецька	66,3	63,9	112,0	2,6	2,0
Чернігівська	70,6	78,5	108,8	1,1	1,0
м. Київ	31,6	83,8	132,1	4,4	2,0

Джерело: систематизовано та розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України та Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України

Граничні значення показників для визначення рівня економічної безпеки регіонів

Найменування показника	I клас	II клас	III клас
ВРП на одну особу (грн./одну особу)	33000–50000 грн	32000– 33000	15000– 32000
Рівень безробіття (%)	< 7,6	7,6-8	> 8
Коефіцієнт покриття експорту імпортом	> 1	1	< 1
Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	> 3	>1,5-2,9	<1,5

Джерело: складено і розраховано автором

Сумарний рейтинг показників визначається на основі розрахунку балів шляхом множення класу показника на його рейтинг. З огляду на сумарний рейтинг показників доцільно застосувати наступну градацію рівнів безпеки (табл. 7):

- I клас безпеки – високий рівень (100–150 балів);
- II клас безпеки – нормальний рівень (151–230 балів);
- III клас безпеки – передкризовий рівень (231–250 балів);
- IV клас безпеки – критичний рівень (251–300 балів).

Варто зазначити, що регіони України достатньо виразно диференційовані за глибиною соціально-економічного розвитку, забезпеченістю фінансовими ресурсами та залежністю імпорту товарів та послуг, рівнем безробіття, заборгованості із заробітної плати, інноваційно-інвестиційного потенціалу та ін.

Бальна оцінка рівня економічної безпеки регіонів України в 2015 р.

Регіон	Бальна оцінка по показниках				
	ВРП на одну особу	Рівень безробіття	Коефіцієнт покриття експорту імпортом	Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	∑ балів
Вінницька	75	75	25	50	225
Волинська	75	75	25	50	225
Дніпропетровська	25	25	25	75	150
Донецька	75	75	25	50	225
Житомирська	75	75	25	75	250
Закарпатська	75	75	25	25	200
Запорізька	25	75	25	50	175
Івано-Франківська	75	75	25	25	200
Київська	25	25	75	50	175
Кіровоградська	50	75	25	25	175
Луганська	75	75	75	75	300
Львівська	75	75	75	50	275
Миколаївська	50	75	25	50	200
Одеська	75	25	25	50	175
Полтавська	25	75	25	25	150
Рівненська	75	75	25	25	200
Сумська	75	75	25	50	225
Тернопільська	75	75	25	25	200
Харківська	25	25	25	25	100
Херсонська	75	75	25	75	250
Хмельницька	75	75	25	50	225
Черкаська	50	75	25	50	200
Чернівецька	75	75	50	75	275
Чернігівська	75	75	25	75	250
м. Київ	25	50	75	50	200
Рейтинг показників	25	25	25	25	100

Джерело: складено і розраховано автором

Висновки і перспективи подальших розвідок. Проведена діагностика економічної безпеки регіонів за основними параметрами соціально-економічного розвитку дала змогу здійснити їх порівняння за рівнем економічної безпеки та об'єднати в такі групи: (1) регіони з відносно високим рівнем економічної безпеки, яку формують ресурсно-добувні та експортно-орієнтовані регіони (Харківська, Дніпропетровська, Полтавська); (2) регіони з нормальним рівнем економічної безпеки (Вінницька, Волинська, Закарпатська, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Івано-Франківська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська області та м. Київ); (3) регіони з передкризовим рівнем безпеки (Херсонська, Чернігівська області); (4) регіони з критичним рівнем економічної безпеки (Львівська, Чернівецька, Луганська, Донецька області). Це свідчить про низьку ефективність реалізації функцій місцевої влади щодо зміцнення економічної безпеки та формування конкурентних переваг економіки регіонів України, а також посилює необхідність розроблення дієвої політики зміцнення економічної безпеки регіонів України та їх конкурентоспроможності.

Саме тому в подальших дослідженнях необхідно сконцентрувати зусилля на обґрунтуванні інструментарію забезпечення економічної безпеки як системної умови формування конкурентних позицій економіки регіонів.

Література

1. Варналій З. С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / З. С. Варналій. – К. : НІСД, 2007. – 768 с.
2. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців ; Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2008. – 386 с.
3. Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення : монографія / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіюк. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 444 с.
4. Гуменюк А. М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія / А. М. Гуменюк. – К. : НІСД, 2014. – 468 с.
5. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : затверджена Наказом Міністерства

економіки від 02.03.2007 р. № 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua&info.biz/legal/basejw/ua&dtgїre/ex.Mt>.

6. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / за ред. Академіка НАН України С. І. Пирожкова. – К. : НІПМБ, 2003. – 42 с.

7. Ткач В. О. Механізм формування економічної безпеки країни : монографія / В. О. Ткач. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський національний університет, 2010. – 271 с.

8. Харазішвілі Ю. М. Методологічні засади інтегральної оцінки діяльності регіонів / Ю. М. Харазішвілі // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. Науково-дослідного інституту Міністерства економічного розвитку і торгівлі. – 2006. – Вип. 10. – С. 131–136.

Надійшла 23.01.2017; рецензент: д. е. н. Васильців Т. Г.